

УДК 368:330.322

Є. К. Бондаренко, аспірант
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

У статті досліджується сутність і роль інвестиційної діяльності страхових компаній як важливого чинника розвитку економіки. Проаналізовано існуючі в українському законодавстві визначення інвестиційної діяльності та запропоновано власне визначення сутності інвестиційної діяльності страхової компанії. Представлено механізм стабілізації економіки країни за участі страхових компаній, особливо в періоди економічної нестабільності. Визначено основні стримуючі фактори розширення інвестиційної діяльності страхових компаній і запропоновано можливі шляхи нівелювання їх впливу.

Ключові слова: страхова компанія, інвестиційна діяльність, економічна нестабільність, інвестиції.

Постановка проблеми. У ринковій економіці страхування є важливим чинником розвитку інвестиційної діяльності в країні, оскільки фінансові ресурси, що акумулюються страховими компаніями у вигляді страхових резервів, є значним джерелом інвестицій. Страхові компанії, з одного боку, в процесі здійснення своєї основної (операційної) діяльності страхують економічні інтереси суб'єктів господарювання від імовірних ризиків і тим самим стимулюють інвестиційну активність, а з іншого – можуть виступати в ролі інвесторів.

Страхові компанії можуть за сприятливих обставин надати свої грошові фонди для реалізації найрізноманітніших проектів, забезпечуючи цим самим солідне фінансування пріоритетних галузей національної економіки. У цьому контексті актуальності набуває теоретичне обґрунтування значення інвестиційної діяльності страхових компаній для економіки країни та аналіз основних стримуючих факторів її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам вивчення сутності та значення інвестиційної діяльності страхових компаній приділяється значна увага багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Роль і значення страхових компаній у розвитку інвестиційної діяльності країни вивчають А. В. Василенко [2], Ю. О. Махортов [8] та Т. С. Овчаренко [10]. Значну увагу дослідженню інвестиційних ресурсів страхових компаній і джерелам їх формування приділяють такі автори,

як Жабинець [5] та Гриценко [3]. Фактори, що стримують інвестиційну діяльність страхових компаній, досліджують Макаренко [7], Поворозник [11] та інші.

Не вирішені раніше частини проблеми. Відзначаючи вагомі результати досліджень цих авторів, слід зазначити необхідність подальшого поглиблення теоретичного обґрунтування важливості інвестиційної діяльності страхових компаній для економіки країни як основного стабілізаційного механізму в періоди економічної нестабільності.

Метою статті є визначення змісту та значущості інвестиційної діяльності страхових компаній для економіки країни, а також аналіз основних стримуючих її факторів і розробка можливих шляхів нівелювання їх впливу.

Виклад основного матеріалу. Страхові компанії у розвинутих країнах світу за обсягами інвестиційних вкладень перевищують загальноновизнаних інституціональних інвесторів – банки й інвестиційні фонди. Розвиток страхових компаній, збільшення обсягів акумульованих ними фінансових ресурсів створюють сприятливі умови для розвитку економіки, оскільки страхові фонди спрямовуються на інвестування через участь страхових компаній у кредитуванні або прямому інвестуванні різноманітних виробничих і соціальних об'єктів.

Визначення змісту інвестиційної діяльності страхової компанії неможливе без всебічного, комплексного та системного дослідження категорії “інвестиційна діяльність”. Розглянемо основні підходи до розуміння сутності інвестиційної діяльності страхових компаній. Поняття “інвестиційна діяльність” не знайшло відповідного визначення в науковій літературі, крім деяких нормативно-правових актів, зокрема Закону України “Про інвестиційну діяльність” (табл. 1).

Проаналізувавши інформацію, наведену в таблиці 1, можна зробити висновок, що в українському законодавстві відсутнє визначення інвестиційної діяльності страхових компаній. Ґрунтуючись на ключових характеристиках інвестиційної діяльності та враховуючи визначення, зазначені в різних нормативно-правових актах, пропонуємо власне трактування сутності інвестиційної діяльності страхових компаній як процесу вкладання тимчасово вільних від зобов'язань коштів страховика в інвестиційні активи з метою отримання прибутку за умов розміщення коштів відповідно до принципів диверсифікації, безпечності, прибутковості та ліквідності.

Таблиця 1 – Визначення поняття “інвестиційна діяльність” у нормативно-правових актах України

Назва нормативно-правового акта	Визначення
1. Закон України “Про інвестиційну діяльність” [12]	Інвестиційна діяльність – сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” [6]	Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 7 “Звіт про рух грошових коштів” [9]	Інвестиційна діяльність – це придбання і продаж довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів
4. О. М. Дуфенюк [4]	Інвестиційна діяльність – практичні кроки з реалізації інвестицій, що включають вибір форм, видів і об’єктів інвестування, формування ресурсів та трансформація їх в інвестиції для отримання прибутку чи іншого ефекту, залежно від цілей суб’єктів інвестиційної діяльності
5. Великий економічний словник [1]	Інвестиційна діяльність – вкладення коштів, інвестування; діяльність по вкладенню коштів та інших цінностей у проекти, а також забезпечення віддачі вкладень

До поняття “інвестиційний актив”, відповідно до Закону України “Про страхування”, можна віднести: грошові кошти на поточному рахунку; банківські вклади (депозити); валютні вкладення; нерухоме майно; акції, облігації, іпотечні сертифікати; цінні папери, що емітуються державою; права вимоги до перестраховиків; інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України; банківські метали; кредити страхувальникам – фізичним особам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми; готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, встановлених Національним банком України [13].

Місце та значення інвестиційної діяльності для страхової компанії науковцями визначається по-різному. Можна виділити два основні напрямки: перший – інвестиційна діяльність страховика не є його основною діяльністю, тому їй необхідно приділяти другорядне значення, оскільки страхова функція є першочерговою порівняно з інвестиційною; другий – інвестиційна діяльність є рівнозначною страховій діяльності страховика, оскільки основна діяльність страхової компанії пов’язана досить часто зі збитками, які можуть компенсуватися прибутком від інвестиційної діяльності [2]. На нашу думку, другий підхід є більш адекватним у сучасних умовах господарювання, оскільки

ефективна інвестиційна діяльність щодо розміщення страхових резервів і власних коштів страховика є засобом забезпечення його фінансової стійкості.

Страхові компанії впливають на розвиток інвестиційної діяльності на макрорівні у двох напрямках: по-перше, страхові компанії в процесі здійснення операційної (страхової діяльності) страхують економічні інтереси фізичних та юридичних осіб і цим стимулюють їх інвестиційну діяльність; по-друге, в процесі операційної діяльності страховики акумулюють значні фонди грошових коштів у вигляді страхових резервів та самі є безпосередніми інвесторами.

Не менш важливе значення має інвестиційна діяльність страховиків і на мікрорівні, виступаючи одним із головних факторів забезпечення ефективного функціонування страхової компанії. Можна виділити такі напрямки впливу інвестиційної діяльності на страхову компанію:

- 1) визначає можливість надання страхових послуг за рахунок формування достатніх обсягів страхових резервів;
- 2) забезпечує певною мірою якість страхових послуг і визначає ринкову позицію страховика;
- 3) впливає на основні характеристики страхового продукту, насамперед на його вартість, і на фактичне виконання зобов'язань страховиком, обумовлене строками страхових виплат;
- 4) дає можливість власникам страхової компанії розвивати свій бізнес і самостійно управляти ним. За рахунок інвестування страхових резервів відбувається нагромадження коштів для збільшення власних ресурсів. Це положення є суттєвим у світлі тенденцій щодо поступового збільшення регулятором вимог до мінімального розміру статутного капіталу страхових організацій [2; 7; 8; 10].

Оскільки страхові компанії є постачальниками довгострокових грошових коштів для інших фінансових інститутів, то вони, окрім функції стимулювання розвитку економіки, виконують функцію нівелювання короткострокових потрясінь у фінансовій системі та створюють стабілізуючий вплив на фінансові ринки в критичні і нестабільні часи.

Страхові компанії (особливо компанії зі страхування життя) є фінансовими інститутами з довгостроковими зобов'язаннями, і таким чином вони мають можливість прийняття інвестиційних стратегій з урахуванням довгострокових перспектив. Можна виділити дві основні інвестиційні стратегії страхових компаній у період макроекономічної нестабільності: 1) якщо страхові компанії отримують прибуток, то вони мають можливість продовжувати надавати послуги страхування і реінвестувати виручені кошти у фінансові активи, в результаті чого

здійснюється підтримка цін на фінансових ринках; 2) якщо страхові компанії не отримують прибуток від страхової діяльності в результаті зростання страхових виплат за претензіями страхувальників, то страховики допомагають запобігти наслідкам фінансової кризи або їх пом'якшити за рахунок страхових виплат суб'єктам господарювання та фізичним особам. Наявність такого механізму має важливе значення для економіки, оскільки він заохочує виробничі інвестиції та інновації, підтримує реальний сектор, що, у свою чергу, призводить до зростання фінансових ринків.

Ефективність зазначеного механізму та обсяг страхового сектору відображаються співвідношенням інвестиційного портфеля страхових компаній до ВВП країни (табл. 2).

Таблиця 2 – Співвідношення інвестиційного портфеля страхових компаній до ВВП за 2005–2010 рр., %

Регіон	Рік					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Європейський Союз	54,2	55	54,7	48,8	54,6	55,7
Україна	2,80	4,36	3,88	2,52	3,74	3,62

Аналізуючи страховий ринок Європейського Союзу, зазначимо, що протягом 2009–2010 років фінансові ринки відновилися, так само як і платоспроможність страховиків (питома вага інвестиційних ресурсів у ВВП країн ЄС зросла на 6,9 % у період з 2008 до 2010 р.). Страхові компанії, що беруть участь у традиційній страховій діяльності, витримали шоки, викликані фінансовою кризою, та залишилися відносно неушкодженими. Аналіз страхового ринку України демонструє аналогічну тенденцію до зростання співвідношення інвестиційного портфеля до ВВП, але в менших обсягах. У результаті недостатнього розвитку страхового ринку страховики не змогли здійснити санаційний вплив на фінансовий сектор країни та стабілізувати ситуацію.

Зважаючи на можливі прояви економічної нестабільності у майбутньому, необхідно приділити значну увагу розвитку страхового ринку України, особливо інвестиційної діяльності страховиків, адже він є ефективним реципієнтом ризиків, засобом акумулювання та розподілу фінансових ресурсів.

Для українського страхового ринку характерною є ситуація, коли страхові компанії займаються переважно страховою діяльністю

та значно менше інвестиційною, на це впливає ряд стримуючих факторів:

- 1) внутрішні: низький рівень страхових виплат, низька капіталізація страхового ринку, відсутність фахівців з інвестицій;
- 2) зовнішні: економічні (низький рівень економічного розвитку в країні та низький рівень економічного життя населення), політичні (політична нестабільність, корупція державних органів влади), законодавчі (недосконале нормативно-правове забезпечення та податкове законодавство, відсутність прозорості та відкритості фінансової та статистичної звітності), ринкові (нерозвиненість фондового ринку, відсутність довгострокових фінансових інструментів, високі ризики інвестицій і їх низька дохідність), культурні (недовіра до страхової компанії, низький рівень страхової культури) [2; 7; 8; 10].

З метою нівелювання зазначених нами стримуючих факторів, а також з метою підвищення якості страхових послуг та підвищення інвестиційного потенціалу страховиків необхідним є реалізація таких нормативно-правових, організаційно-методичних та інформаційних заходів:

- 1) адаптувати український страховий ринок до світових вимог фінансового регулювання та нагляду, проводячи активну співпрацю з європейськими та міжнародними організаціями;
- 2) створити правові умови для повноцінного впровадження інвестиційного та пенсійного страхування;
- 3) впровадити міжнародні стандарти ведення бухгалтерського обліку й аналітики діяльності страхових компаній;
- 4) створити єдину саморегулюючу організацію, членами якої повинні бути всі страхові компанії, для захисту прав споживачів страхових послуг, забезпечення добросовісної конкуренції на ринку;
- 5) створити централізовану базу даних про шахрайство на страховому ринку, доступ до якої матимуть усі страховики;
- 6) забезпечити формування інвестиційних інструментів для розміщення довгострокових страхових резервів за допомогою державних гарантій;
- 7) удосконалити моніторинг діяльності страховиків і посилити контроль за дотриманням страховиками вимог щодо забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості, розміру чистих активів, статутного капіталу та осіб, що мають значну частку капіталу страховиків;
- 8) розробити нормативну базу, що уможливило співпрацю страхових компаній та КУА у сфері управління активами страхових компаній;

- 9) розробити та реалізувати заохочення для страховиків, що добровільно дотримуються у своїй діяльності стандартів прозорості та підвищених вимог до платоспроможності й впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності;
- 10) запровадити стимулюючу податкову політику для розвитку особистого страхування, довгострокового страхування життя, зокрема інвестиційного, участі страховиків у системі недержавного пенсійного забезпечення, обов'язкового медичного страхування шляхом використання частки внесків з цих видів страхування на валові витрати юридичних осіб і вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб [7; 8; 10; 14].

Реалізація наведених рекомендацій має зберегти та в середньостроковій перспективі зміцнити фінансовий потенціал страхового ринку України, що, у свою чергу, створить сприятливе підґрунтя для активізації інвестиційної активності страхових компаній у період посткризового відновлення.

Висновки. Розширення інвестиційної діяльності страхових компаній є важливим як для економіки країни в цілому, так і для конкретної страхової компанії. Оскільки ефективно організована інвестиційна діяльність певною мірою забезпечує якість страхових послуг і визначає ринкову позицію страховика, а фінансові ресурси, що акумулюються у вигляді страхових резервів, служать істотним джерелом інвестицій в економіку.

Таким чином, держава повинна спрямовувати зусилля на розвиток страхової сфери та розширення інвестиційної діяльності страховика, що дозволить збільшити силу дії механізму стабілізації економіки страховими компаніями в періоди економічної нестабільності. А впровадження запропонованих заходів щодо активізації інвестиційної діяльності страхових компаній у сучасну практику господарювання дозволить поліпшити їх фінансовий стан, забезпечити фінансову безпеку та розвиток.

Список літератури

1. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2003. – 895 с.
2. Василенко А. Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети / А. Василенко, В. Трінчук // КНТЕУ, Страхова справа. – 2006. – № 3(23).
3. Гриценко К. Г. Интегральная оценка риска страховой компании / К. Г. Гриценко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2012. – № 3(19). – С. 56–64. – Економічні науки.
4. Дуфенюк О. М. Визначення економічної сутності інвестицій та міжнародної інвестиційної діяльності в умовах розвитку ринкових відносин / О. М. Дуфенюк // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2007. – Вип. 17.2. – С. 152–160.

5. Жабинець О. Й. Формування інвестиційних ресурсів страхових компаній та питання безпеки їх інвестиційної діяльності / О. Й. Жабинець // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.12. – С. 178–183.
6. Загальні вимоги до фінансової звітності [Електронний ресурс] : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17>.
7. Макаренко Є. В. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні: проблеми та перспективи / Є. В. Макаренко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – С. 40–43.
8. Махортов Ю. О. Вплив інвестиційного потенціалу страхових компаній на розвиток економіки / Ю. О. Махортов, В. М. Зюбін // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2 (20). – С. 139–144.
9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7). Звіт про рух грошових коштів від 01.01.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_019.
10. Овчаренко Т. С. Інвестиційні стратегії страхових компаній та перспективи їх впровадження / Т. С. Овчаренко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 121–122. – С. 33–38. – Серія “Економіка”.
11. Поворозник В. О. Активізація інвестиційної діяльності страхових компаній в умовах економічної кризи / В. О. Поворозник // Стратегічні пріоритети. Соціально-економічна політика. – 2009. – № 3(12). – С. 165–171.
12. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 18.09.91 № 1560-ХІІ зі змінами та доповненнями. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
13. Про страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 07.03.96 № 85/96-ВР зі змінами та доповненнями. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
14. Тридід О. М. Щодо активізації інвестиційної діяльності страхових компаній / О. М. Тридід // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 113–114. – С. 7–11. – Серія “Економіка”.

Отримано 18.09.2013

Summary

The article examines the nature and role of insurance company's investment activity as an important factor of economic development. The existing Ukrainian legislation definitions of “investment activities” were analyzed and own definition of the essence of the insurer's investment activities was offered. The insurance companies' mechanism of economy stabilizing during periods of economic instability was depicted. The factors limiting the insurance company's investment activity development were defined and possible ways of their leveling were suggested.